

## JOAN LAYRET I PONS. APROXIMACIÓ BIOGRÀFICA

Sovint la història, és a dir els historiadors, escriuen la història de les figures cabdals, dels noms que sonen, dels grans homes, dels que sembla que són els autèntics motors dels canvis històrics. Nosaltres aquí voldríem recollir l'aportació a la història immediata del nostre país d'aquest mataroní, que és paradigma de la trajectòria de tants d'altres, nacionalistes radicals —ara en diem independentistes— que d'ençà de la seva juvenesa fins a la seva mort, quan preparava la tornada a Catalunya, en terres de l'exili, restà fidel als ideals, a l'amor abrandat a la terra. Creiem, ben segur, que ell i molts d'altres com ell han fet també història, i que s'hi mereixen un lloc i no en l'oblit. Volem doncs, també, que aquest opuscle sigui un homenatge als qui, com en J. Layret, se sacrificaren perquè Catalunya recuperés la seva dignitat nacional.

En Joan Layret (2 juny 1911 — Punto Fijo -Veneçuela, 6 setembre 1975) era un home corpulent, cepat, amb el cabell roig, un nas prominent, molt pulcre amb el vestit, de figura imponent, molt pagat de si mateix. Tenia un caràcter vehement, tot ell produïa una sensació d'impacte, en aquells anys era potser un dels homes de més vàlua que tenia el Front Nacional de Catalunya (F.N.C.).

J. Layret a Mataró, junt amb en Domènec Gironès i Carbó, en Joan Bachs i Cortina i l'Esteve Albert i Corp (els anomenats per E. Albert en *Els quatre boigs de Mataró*) formaren el nucli de *Nosaltres Sols!*, al costat d'en Salvador Benito, en Joan Ballescà, en Jaume Calsapeu, en Miquel Vilardebò, en Massuet, en Florentí Serra (Tinet), en Jaume Llavina, en Quimet Patuel, l'Àngel Tarragó, en Clariana, en Josep Riera, en Roldós i en Josep Barrera, entre d'altres.

A Mataró, el novembre de 1932 es fundà *Nosaltres Sols!*. Josep Barrera, antic militant d'Estat Català, n'és el president, i Joan Layret el secretari. De fet existia una discrepància de criteris entre J. Layret, que creia que l'afiliació havia d'ésser a *Nosaltres Sols!*, i Esteve Albert, que entenia que seria millor l'afiliació a *Palestra*, presidida per P. Fabra i que tenia com a secretari J. Batista i Roca.

*Nosaltres Sols!* era una organització independentista de caire apolític, no electoral, creada el 1931 per Daniel Cardona, seguint el model irlandès (el nom del grup és una traducció del mot gaèlic *Sinn Fein*), és a dir, amb una alta concepció del sacrifici personal, de l'entusiasme, el voluntarisme, radicalitzant així els plantejaments de l'Estat Català de F. Macià. Tingué com a òrgan el setmanari *Nosaltres Sols!* (1931-1934).

*Els quatre boigs de Mataró*, el nucli impulsor de l'independentisme a la ciutat, eren molt joves, la majoria encara no havien fet el servei militar. Molts d'ells formaven part de la joventut de la Congregació Mariana de Mataró, i entusiastes amb la doctrina social de Lleó XIII i amb la *Rerum Novarum*, passaren a engruixir les files de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, els fejocistes (F.J.C.), en el grup fejocista Lleó XIII. N'eren de junta en J. Layret i en D. Gironès; en J. Bachs n'era soci.

E. Albert diu que coincidí amb J. Layret a les trobades comarcals de la F.J.C., arribant a ésser J. Layret secretari comarcal del Maresme.

La F.J.C. volia ésser un gran moviment de joventuts catòliques, no adherit a cap partit polític, i per damunt de tots els partits i les escoles. D'un catalanisme integral, s'imposà com a lema la frase de Torras i Bages *Catalunya serà cristiana o no serà*. Fèlix Millet i Maristany fou president del Consell Federal provisional, el seu portaveu era el setmanari *Flama*. La F.J.C. fou titllada per les dretes com a modernista i nacionalista, i per les esquerres com a feixistitzant. En esclatar la guerra, part dels fejocistes fugiren i col·laboraren amb els militars, altres restaren als rengles de l'exèrcit republicà, i d'altres foren afusellats i perseguits.

Veiem, doncs, un notable arrelament a la ciutat i una intensa activitat organitzativa d'en J. Layret i els seus companys. Amb un d'ells, en Domènec Gironès, seran de junta del *Grup Joventut del Foment Mataroní*.

És important de notar l'adscripció al fejocisme que ja hem constatat, en el nucli de *N.S.!*, i en un considerable nombre dels seus militants. Això permet d'entendre el perquè de la seva ulterior evolució política durant la guerra, i el paper jugat pel nacionalisme radical a l'exili i a la resistència interior.

Durant aquesta època d'activitat intensa, *N.S.!* organitzà a Mataró actes culturals, curssets d'història, conferències, etc. En Joan Layret sempre acostumava a parlar de temes d'història i de gramàtica, en aquella època és un entusiasta dels clàssics llatins i els llegeix en la traducció de la Biblioteca Bernat Metge. Després, en els articles que escriu a *Opinions* a l'exili, es nota aquesta seva afeció de la joventut.

Parlant amb antics militants de *Nosaltres Sols!* donen la xifra de cent afiliats a Mataró, però potser sembla exagerada, atenent al fet que Ucelay da Cal dona per a tot el Principat una xifra màxima de 200 militants. Però en no tenir fitxers, fa de mal dir. També hi havia nuclis de *Nosaltres Sols!* a altres poblacions del Maresme, com Premià de Mar, Vilassar de Mar, Caldes d'Estrac i Arenys de Mar.

Arran dels fets del sis d'octubre, Joan Layret és detingut i empresonat junt amb en Domènec Gironès i en Joan Ballescà a la presó Model, acusats d'haver anat en formació uns trenta homes de *Nosaltres Sols!* fins a l'Ajuntament, i d'haver llegit davant de la porta la proclama del president Companys, declarant l'Estat Català (documents núms. 2 i 3).

El dia sis d'octubre de 1936, participa en un míting d'Estat Català al teatre Olímpia, junt amb Joan Cornudella, Jaume Torres, Anna Murià, Vicenç Borrell, Antoni Blàvia, Manuel Talens i Josep Xammar.

El deu de setembre a Mataró, al local del Centre Excursionista de Catalunya, al carrer F. Macià núm. 24, dóna una conferència sobre *Dates històriques*.

Després a l'exili es prodigarà en conferències a distints Casals Catalans, parlant sobre el nacionalisme català, i en línies generals sobre els aspectes històrics i jurídics que avalen la reivindicació d'independència nacional.

El mes d'abril de 1936 en Gironès, en Bachs, en Layret i l'Esteve Albert assisteixen a Barcelona a l'enterrament dels germans Badia.

Poc abans d'esclatar la guerra inicia tot un seguit de converses per aconseguir la fusió de *Nosaltres Sols!* i Estat Català. El seu company de cel.la a la presó Model, en Domènec Gironès, s'oposà a aquest projecte. Després del 19 de juliol, Layret segueix insistint amb la mateixa idea, pensant que també s'hi podria afegir *Palestra*.

De l'eficàcia del seu treball en podem tenir una idea quan el vint de juliol de 1936 s'ocupa la caserna d'artilleria de Mataró, on es troba una llista dels matoronins que havien d'ésser detinguts i afusellats i el seu nom hi consta.

S'allista junt amb els seus companys per a l'expedició a Mallorca, però per manca de vaixells no foren inclosos ni al primer, ni al segon embarcament. És aleshores quan, junt amb en Bachs, es queda a Barcelona a l'*Oro del Rhin*, la seu central de *Nosaltres Sols!*, i allí s'encarrega de la reorganització d'Estat Català, i n'estructura la secretaria, que s'encarrega de preparar mítings, d'aconseguir diners per al *Diari de Catalunya*, d'atendre els nous militants, dels problemes de les Milícies Alpines, etc. Després d'una assemblea celebrada al Teatre Goya, J. Layret és nomenat membre del Consell Central d'Estat Català, junt amb Jaume Torres, Josep Tramunt, Vicenç Borrell, Anneta Badia, i se li encomanen les tasques de propaganda, rètols, cartells, mítings, etc.

En desacord amb la política claudicant del nou Consell d'Estat Català, J. Layret abandona l'edifici del Oro del Rhin i la Secretaria General d'Estat Català, i ingressa a la Secretaria de l'Exèrcit Popular, que havia organitzat un comandant polonès de les Brigades Internacionals que es feia dir *Martín*.

Més tard és alumne de l'Escola Popular de Guerra i obté el càrrec de Comissari de Companyia.

Quan la retirada, passa per Mataró i crema els fitxers de *N.S.!* i treu la bandera.

És internat en un camp de concentració del qual pot sortir degut a les gestions fetes per en Fèlix Millet i Maristany, president de la F.J.C. i del *Comité National*

*Catholique d'aide aux refugiés de l'Espagne.* Aquest comitè era dirigit pels cardenals Verdier, arquebisbe de París, i Feltin. J. Layret és cridat per tal d'atorgar-li la responsabilitat dels camps de l'àrea de Perpinyà, és a dir, gairebé la totalitat dels Pirineus Orientals, amb la responsabilitat sobre els camps d'Argelés, El Barcarés i Sant Cyprien (vegeu annex documental núms. 4 i 4 bis).

Per compte del *Ministère de l'Armement*, direcció de la mà d'obra, el criden a la Prefectura de Perpinyà per tal que seleccioni dels interns als camps de concentració els obrers especialistes (torners, fresadors, mecànics, ajustadors, etc.), per així poder treballar fonamentalment a les fàbriques de material de guerra i de construcció d'avions. Ja havia esclatat la II Guerra Mundial i l'Estat francès intentava d'engegar la seva indústria de guerra, per a la qual calien obrers especialitzats. Així a prop de 26.000 interns van a treballar a la indústria de guerra. J. Layret és l'encarregat de fer-ne la selecció (vegeu document núm. 5). A la Prefectura de Policia de Perpinyà els donaven una carta de presentació i un bitllet fins al lloc de destinació. Cal observar que el *Laissez-Passer* és del juny de 1939, tres mesos abans de l'esclat de la II Guerra Mundial.

Els militars francesos volen que els interns s'enrolin a la Legió Estrangera i no que surtin dels camps com a treballadors. És per això que J. Layret rep amenaces de mort per part dels militars francesos, per la qual cosa el Prefecte de Perpinyà li recomana que marxi. És així que decideix d'anar a París a treballar en una fàbrica d'armament.

Una vegada allí estableix contacte amb diversos militants d'Estat Català, entre els quals hi havia Joan Massot, que treballava de rellotger en aquella ciutat.

Quan van entrar els alemanys a París, J. Layret ha de fugir cap al sud. El tren amb què viatjava fou bombardejat i metrallat a la població de Cahors. Amb dificultats arriba a Tolosa, on cau malalt amb hemorràgies digestives i úlceres al duodè.

A Perpinyà estableix contacte amb Donald Darling, un nacionalista escocès al qual havia conegut amb un altre nom a Barcelona, quan aquest feia d'observador a prop del govern de la Generalitat, i amb el qual havien fet amistat, atès el fet que Darling simpatitzava amb el nacionalisme català. Donald Darling, que parlava perfectament el català, a més d'ésser coronel dels Serveis d'Intel·ligència britànics, era en aquests moments el representant a Perpinyà i la seva àrea del *British Committee for Refugees from Spain*, que tenia centres d'ajut a Narbona, Tolosa i Montpeller. Donald Darling, doncs, li envia diners i una carta de presentació per a una associació de quàquers americans (el Comitè Americà d'Amics Quàquers). El juny de 1940, Layret passa a treballar com a secretari de l'*American Friends Service*, i n'esdevé delegat a prop del govern de Vichy.

El 1941, quan els EUA entren en guerra, aquesta associació queda anul·lada, i el novembre de 1942 la zona lliure francesa queda ocupada pels alemanys, que obliguen els refugiats a treballar per a una empresa de construcció filial de l'orga-

nització TODT. J. Layret, per la seva classificació professional i experiència, és l'encarregat de l'abastiment del personal de l'esmentada organització, des de Cervera fins a Banyuls de la Marenda. Viurà una temporada entre Banyuls i Cotlliure.

És en aquest període que, junt amb dos gendarmes, continua la seva col·laboració amb la Resistència francesa i organitza una xarxa d'evasió d'aviadors abatuts sobre el territori ocupat i de presoners fugitius (vegeu documents núms. 6 i 7).

No tenim dades documentals ni informació oral, per tal de saber amb quin organisme estava lligada aquesta xarxa de *passeurs*. No seria inversemblant de pensar que existís un lligam entre el nucli d'en Layret i elements del Front Nacional. Hem de fer notar que D. Darling, durant la II Guerra Mundial, dirigí un dels serveis britànics clandestins d'informació i evasió, en el qual col·laboraren activament molts catalans. En el seu llibre de memòries, *Secret Sunday*, parla de les activitats d'aquests catalans, tant a l'interior com a l'exili. Anys més tard, J. Layret reinicià l'amistat perduda amb D. Darling, quan aquest fou destinat com a cònsol a Sao Paulo (Brasil).

Ja sabem que això és el que no es pot fer en història, extrapolar, sense tenir la certesa objectiva del document escrit, però per un cert coneixement que tenim de l'època i de la situació, resultat de llargues converses amb militants del Front Nacional d'aleshores, ens permetem d'apuntar-ho com a hipòtesi de treball.

Després de l'alliberament de l'estat francès, fou nomenat secretari general d'Estat Català a França, en el Congrés del partit que se celebrà a Tolosa de Llenguadoc el 1944.

Els partits d'Estat Català i Front Nacional de Catalunya, i la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (F.N.E.C.), troben una fórmula de treball conjunta i li encomanen les qüestions de propaganda. Així funda i dirigeix *Proa i Opinions*. En aquesta època és intensa la seva activitat com a articulista i conferenciant, tasques que combina amb la d'organització del Front Nacional. Alhora manté correspondència amb els catalans d'Amèrica, i envia informes al seu germà de Mataró i aquest els fa arribar a Barcelona. En aquesta època viu al carrer Muntaner núm. 1 de Perpinyà. Mentrestant s'ha casat amb una dona francesa d'una extraordinària bellesa, Mae Pierson, la qual té un parentiu amb el polític radical-socialista francès Edouard Daladier.

Segons sembla, en les consultes fetes per Carles Pi i Sunyer l'estiu de 1945 (vegeu apartat *Qüestions de política interna*), per tal de formar un govern català a l'exili, J. Layret és un dels noms donats pel partit d'Estat Català.

Això no va poder ésser, degut a discrepàncies entre l'interior i l'exili i l'oposició de Josep Tarradellas, que aleshores havia aconseguit de consolidar *Solidaritat Catalana*, amb l'hegemonia de l'Esquerra Republicana i mantenint com a sostre d'autogovern l'Estatut de Catalunya de 1932. J. Tarradellas es malfiava de tothom i més dels nacionalistes radicals, que consideraven, com és el cas de J. Layret, les cotes de sobirania nacional de l'Estatut republicà ultrapassades pels esdeveniments, i reclamaven el dret a l'autodeterminació.

J. Layret manté a Perpinyà una sòlida amistat amb l'ex-president del Parlament català, Manuel Serra i Moret (vegeu doc. núm. 8), amb el violoncel·lista Pau Casals (doc. nùms. 9, 10, 11 i 12), i relació escrita amb l'ex-batlle de Barcelona i conseller de Cultura Carles Pi i Sunyer. També actua com a conferenciant (doc. nùms. 13 i 14) i és nomenat vice-president dels Jocs Florals de la Llengua Catalana, essent els presidents d'Honor Vicent Auriol, president de l'Estat francès, i Pau Casals (doc. núm. 15).

L'any 1954 decideix de marxar a Veneçuela junt amb el seu amic, en Joan Bachs. Allí munten una indústria de gènere de punt que fa fallida al cap de poc temps. Mentrestant, però, ha aconseguit de relacionar-se amb la colònia catalana i de col·laborar en les activitats del Centre Català de Caracas, on manté amistat amb Carles Pi i Sunyer.

En fer fallida el negoci de gènere de punt, troba feina a 500 Kms. de Caracas, a Punto Fijo, en una companyia portuguesa de construcció de vaixells de pesca. Allà l'atrapà la mort, el mes de setembre de 1975, poc temps després del traspàs de la seva muller, i quan l'enyor de la pàtria li feia enllestir els darrers detalls per tal de tornar a Catalunya.

Agustí Barrera i Puigví

## BIBLIOGRAFIA.

ALBERT, Esteve. *Un nacionalista recordat. Joan B. Layret i Pons. Serra d'Or*, 1976; p. 238-239.

ALBERT, Esteve. *Quatre boigs de Mataró. Combat per Catalunya (1930-37)*. Accèssit Premi Iluro, 1977. Caixa Laietana. Editorial Rafael Dalmau, 1979.

PI i SUNYER, Carles. *Memòries de l'exili*, volums I i II. Editorial Curial, Barcelona 1978.

ARASA, Daniel. *Els catalans de Churchill*. Editorial Curial. Barcelona 1990. Estat Català-França.

*Programa de realitzacions immediates*. París, 1945.

*Per una política catalana*. Text de l'informe aprovat per la segona Conferència del Front Nacional de Catalunya (10 d'agost 1947).

DÍAZ ESCULIES, D. *El catalanisme polític a l'exili (1939-1959)*. Edicions de la Magrana, Barcelona 1991.